

5. Шапран Л.Ю. Кредитно-модульна система навчання іноземних мов у Національному університеті харчових технологій / Л.Ю. Шапран // Мовна освіта: шлях до Євроінтеграції : міжнар. форум, 17–18 березня 2005 р. : тези доповідей / [за ред. С.Ю. Ніколаєвої, К.І. Оніщенко]. – К., 2005. – С. 134–135.

6. Шевченко Г.Г. К вопросу о модульном обучении иноязычной речи / Г.Г. Шевченко, М.Н. Зайцева // Высшее образование в XXI веке: информация – коммуникация мультимедия : материалы 10-й юбилейной международной научно-методической конференции. – Севастополь, 2003. – С. 94–97.

АНУФРІЄВА О.Ф.

СУТЬ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Якість підготовки фахівців вищої технічної школи визначається, перш за все, ступенем реалізації їх особистісно-професійних потреб у навчально-виховному процесі. Оскільки на сучасного інженера покладається ідея перспективного розв'язання соціально-економічних завдань країни, він має навчитися якомога ширше розкривати власний потенціал ще в студентські роки. Суть педагогічної проблеми полягає в тому, чи готовий студент пізнавати й розкривати власний потенціал у навчально-виховному процесі й чи спроможний вищий технічний навчальний заклад задовольнити потребу майбутніх інженерів у професійній самореалізації. Зв'язок проблеми з практичними завданнями ґрунтується на тому, що однією з вимог до формування компетентного інженера є створення умов для його професійної самореалізації [2, с. 36].

Психолого-педагогічний аспект розвитку самостей особистості, зокрема питання самовизначення, самовираження, самореалізації студентів у процесі підготовки до виконання професійної діяльності, вивчало багато науковців (Н. Громова, Т. Нікішина, Л. Рибалко, О. Романовський, О. Черкашин та ін.) [1–6]. Проте недостатньо дослідженою залишається проблема професійної самореалізації майбутніх інженерів у різних видах діяльності ВТНЗ.

Мета статті – розглянути питання професійної самореалізації майбутніх інженерів як психолого-педагогічної проблеми.

Розглядаючи поняття “суть” як найголовніше, основне в кому-, чому-небудь, зміст, основу, певне дотримання основної теми, відзначимо, що провідними ідеями професійної самореалізації майбутніх інженерів є: орієнтування їх мотиваційно-ціннісної сфери на максимально повне розкриття внутрішнього потенціалу в процесі оволодіння професійними знаннями, вміннями, навичками; формування професійної “Я”-концепції у процесі самопізнання, самовизначення, самовираження, самореалізації в різних видах діяльності ВТНЗ, зокрема в навчальній практиці; стимулювання студентів до професійної самореалізації, результатами якої є сформована фахова

компетентність. Виявлені питання є складними та вимагають вивчення й вирішення в процесі дослідження.

Як відомо, людина не може зробити чогось, не заради якоїсь зі своїх потреб. Виникнення потреби є механізмом, що запускає активність людини на пошук досягнення мети, яка може задовольнити цю потребу. Джерелом творчої активності людини є потреби самореалізації. Дослідниця М. Кабанець [2] узагальнила різні погляди на потреби, що є близькими до потреб самореалізації (потреба в самоактуалізації, потреба в творчості, потреба в творчій самореалізації, потреба в творчій діяльності, потреба в творчій праці, потреба в творчій трудовій діяльності та самореалізації, потреба в життєтворчості, реалізації себе в професійній діяльності, потреба творення, потреба в самовираженні, потреба в самореалізації, потреба в цілеспрямованій реалізації усвідомлюваних особистістю здібностей, потреба в продуктивній самореалізації) і дійшла висновку про те, що узагальнювальним терміном є “потреба в творчій самореалізації”. На її думку, така потреба є синтезуючою, її об’єктом є не одна якась діяльність, а творча активність у будь-якій діяльності особистості. Потребу в творчій самореалізації особистості вчена трактує як відображення у свідомості потреби особистості в найбільш повному виявленні, розвитку та застосуванні сутнісних сил і потенційних можливостей у діяльності зі створення нових, оригінальних матеріальних чи духовних цінностей, які мають об’єктивну чи суб’єктивну значущість, метою якої є самоствердження власного “Я” та самоствердження людини в суспільстві.

Погляди на прийняття узагальненого поняття, що стосується потреби самореалізації особистості, залишаються дискусійними. На нашу думку, якщо відбувається самореалізація людиною власного потенціалу, то вже можна говорити про її зростання, удосконалення, розвиток, що й приводить до певного творчого самовираження, зокрема в професійній діяльності. І тому в межах дослідження робочим поняттям беремо “потреби професійної самореалізації майбутніх інженерів”, ураховуючи той факт, що самореалізація особистості є особистісним досягненням і творчим надбанням студентів.

У професійній підготовці студентів слід орієнтувати на найглибше розкриття їх потреби досягати професійної самореалізації, що є цінним важелем у формуванні готовності до виконання професійних обов’язків. Потреби професійної самореалізації є інтегрованою мотиваційно-ціннісною якістю майбутніх інженерів. До таких потреб віднесемо й потреби самоактуалізації, самовираження, творчості, професійної діяльності. Важливою рушійною силою є потреби пізнавальної діяльності (прагнення відшукувати додаткові джерела інформації, бути пильним й піддавати сумніву очевидне, здатність помічати й формулювати проблему, бажання ставити запитання, здобувати нові знання), адже студенти є суб’єктами саме пізнавальної діяльності. Не менш важливим є інтерес майбутніх студентів до виявлення власних потенційних сил у професійній підготовці. Він може

виявлятися в позитивних емоційних переживаннях, що виникають під час цікавої, творчої праці, у виконанні завдань у більшому обсязі, ніж вимагалось, у прагненні виконувати необов'язкові, неоцінювані завдання, в ініціативному ставленні до вибору творчих шляхів вирішення проблеми, у зацікавленості процесом, а не результатами діяльності.

Ціннісні орієнтації також характеризують потреби професійної самореалізації майбутніх інженерів. Орієнтування мотиваційно-ціннісної сфери майбутніх інженерів на максимально повне розкриття внутрішнього потенціалу відбувається як у навчально-виховному процесі, так і в позанавчальній діяльності, а також у теоретичній та практичній підготовці, результатом якої є сформованість професійних знань, умінь, навичок. Кращому розкриттю потреб професійної самореалізації студентів сприяють такі чинники, як: опора на позитивні емоції під час реалізації особистісно-професійного потенціалу; організація співпраці між викладачами і студентами; виконання професійних завдань на творчому рівні; створення ситуації успіху на засадах гуманізму й толерантності; постійне здійснення зворотного зв'язку.

Професійна "Я"-концепція – це образ ідеального інженера в різних галузях сучасного виробництва. Результати професійної самореалізації студентом аналізуються в процесі рефлексії професійного "Я". Рефлексія як самопізнання суб'єктом внутрішніх психологічних станів і міркування, що сповнене сумнівів і спрямоване на аналіз психічного стану, сприяє розумінню майбутніми інженерами рівня досягнення мети самореалізації. Процес рефлексії має декілька рівнів, серед яких можна виділити рівень знань стосовно себе ("Я" знаю) та знання про знання самого себе ("Я" знаю, що я знаю). Цей рівень відповідає процесу рефлексії професійного "Я".

Ретроспективна форма рефлексії спрямована на виявлення та відтворення тих схем, засобів та процесів, які належать до минулого досвіду того, хто рефлексує. У проспективній формі рефлексії виявляються й корегуються схеми та засоби не актуальної, а можливої діяльності. Інтроективна форма рефлексії передбачає контроль і корекцію, а також ускладнення мисленнєвих дій на момент виконання діяльності.

Отже, механізм рефлексії у студентів завжди пов'язаний з виробленням нового змісту їх професійного самовизначення у формі знань та уявлень щодо майбутньої діяльності, яка й проектується в процесі рефлексії.

В основі саморозкриття лежить суперечність між психологічним дійсним і майбутнім, здійснюється професійне самовизначення, спрямоване на подолання певних сумнівів у виборі професії. Протягом фахової підготовки на різних етапах розвитку відносин студента з викладачем процес професійного самовизначення ґрунтується на різних психологічних механізмах. На початку професійного навчання найбільшу роль відіграє зворотний зв'язок. Потім зростає роль емоційного опосередкування, тобто

впливу прийомів і способів викладання на успішність навчання й оптимізацію соціально-психологічного статусу студента в академічній групі.

Професійне самовизначення майбутніх інженерів як особистісне новоутворення є одночасно процесом і результатом їх загального професійного розвитку. Професійне самовизначення відбувається за рахунок цілеспрямованого впливу й забезпечує узгодження студентами знань про зміст і структуру обраної професії та її вимоги до фахівців певної галузі. Проміжною ланкою між вимогами професії й можливостями студентів є їх самодіяльність у напрямі зрівноважування об'єктивних вимог професійного простору та суб'єктивних факторів оволодіння бажаною професією. Це довготривалий і динамічний процес самостійного узгодження досягнутих, але ще нереалізованих особистістю можливостей і вимог обраної професії.

Професійне самовизначення студентів детермінують механізми саморегуляції поведінки в процесі виконання навчально-професійних дій. Саморегуляція є певним психологічним самовпливом особистості з метою управління своїми психічними станами відповідно до вимог ситуації. Одним з найвищих рівнів психічної саморегуляції виступає самокорекція особистості в аспекті самоорганізації, самоактуалізації, самоствердження, самовдосконалення.

Самокорекція супроводжується саморегуляцією студентом власних поведінкових актів. За допомогою механізму саморегуляції поведінки студент стає внутрішньо вмотивованим суб'єктом своєї професійної самореалізації, тобто готовим приймати рішення реалізовувати заплановане. Це пов'язано з тим, що професійна самореалізація студента здійснюється за наявності домінуючих як пізнавальних, так і соціальних мотивів самоосвіти та самовиховання, які формуються в навчально-виховному процесі ВТНЗ.

Стимулювальним механізмом студентів до професійної самореалізації є постановка мети. Вона має бути пов'язаною з психологічним дійсним станом студента та орієнтувати його на вирішення найближчих актуальних завдань навчально-пізнавальної діяльності. Мета реалістична, сформульована в чітких, конкретних критеріях її досягнення, підкріплена уявленнями про власне "Я", представленими в образі професійного "Я". Між найближчою й далекою метою має існувати відповідність. Ступінь досягнення мети залежить від того, наскільки вона усвідомлена й прийнята студентом як така, до якої прагне його власне "Я", а не до якого це "Я" змушене прагнути з погляду зовнішніх мотивів. Постановка професійної мети повинна супроводжуватися усвідомленням способів її досягнення та наявних внутрішніх можливостей студента. На всіх етапах досягнення професійної мети студенту необхідно мати зворотний зв'язок про відповідність виконання дій поставленим завданням, тобто практичне втілення мети повинно супроводжуватися саморегуляцією поведінки в навчально-виховному процесі. Складання майбутніми інженерами професійного плану саморозвитку позитивно впливає на якість їх професійної самореалізації.

На якість професійної самореалізації студентів також впливає використання нестандартних форм проведення занять. Якщо організувати на заняттях ігри, “наради з екстремальних питань”, дискусії, круглі столи, то студенти завжди будуть активними, висуватимуть цікаві вирішення поставлених проблем, не боятимуться відповідати за допущені помилки. Усі ці форми вимагають знайомства майбутніх інженерів з ідеєю, проблемою, зіставлення нового зі своїм досвідом, переробки інформації, порівняння власного досвіду з досвідом інших людей, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, перегляду нагромадженого, вибору найоптимальніших способів досягнення мети.

Спільна праця викладача і студента допомагає успішно формувати культуру професійної самореалізації. Використовуючи в дослідженні поняття “культура професійної самореалізації студентів”, наведемо його визначення: це цілеспрямоване спостереження й вивчення досвіду професійної самореалізації успішних працівників технічної сфери, педагогів-інженерів з одночасним пошуком та оцінюванням власних потенцій, нерозкритих у професійній діяльності, а також реалізація знайдених, але ще нерозкритих корисних професійних можливостей, їх корекція й аналіз. Результатом сформованої культури майбутніх інженерів є реалізація їх творчих здібностей у процесі професійної підготовки, особливо в практичній її частині (на виробничій практиці).

Висновки. Професійна самореалізація є процесом самозростання особистості, розгортання й посилення сутнісних сил (мотивів, здібностей, умінь, ціннісних орієнтацій, енергетичного потенціалу), якість якого вимірюється створенням творчих продуктів. Відзначено, що в процесі оволодіння професійними знаннями, вміннями, навичками відбувається орієнтування мотиваційно-ціннісної сфери майбутніх інженерів на максимально повне розкриття їх внутрішнього потенціалу. Доведено, що формування професійної “Я”-концепції у процесі самопізнання, самовизначення, самовираження, самореалізації в різних видах діяльності ВТНЗ, зокрема й у навчальній практиці. Висловлено думку про те, що якість професійної самореалізації студентів залежить від багатьох чинників, серед яких заслуговують на увагу прийоми стимулювального характеру. Результатами професійного самопізнання студентів ВТНЗ є сформована фахова компетентність у технічній галузі.

Перспективою подальших досліджень у цьому напрямі є виявлення педагогічних умов професійної самореалізації майбутніх інженерів ВТНЗ.

Література

1. Громова Н.В. Творча самореалізація старшокласників в евристичному навчанні предметів гуманітарного циклу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.09 “Теорія навчання” / Н.В. Громова. – Х., 2010. – 20 с.

2. Кабанець М. Теоретичні засади формування у майбутніх інженерів потреби у творчій самореалізації / М. Кабанець // Вісник Львів. ун-ту. Сер. педагогічна. – 2009. – Вип. 25, ч. 3. – С. 197–205.

3. Нікішина Т.В. Феномен творчого самовираження сучасного педагога та його індивідуальна акмеологічна модель / Т. В. Нікішина // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки : зб. наук. праць / редкол.: Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін. – Запоріжжя, 2006. – Вип. 40. – С. 315–320.

4. Рибалко Л.С. Психологічне обґрунтування питань самореалізації особистості / Л.С. Рибалко // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки : зб. наук. праць / редкол.: Т.І. Сущенко (голов. ред.) та ін. – Запоріжжя, 2006. – Вип. 40. – С. 374–380.

5. Романовський О.Г. Підготовка майбутніх інженерів до управлінської діяльності : монографія / О.Г. Романовський. – Х. : Основа, 2001. – 312 с.

6. Черкашин О.Д. Сутність поняття “самовизначення” / О.Д. Черкашин // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки : зб. наук. праць / редкол.: Т.І. Сущенко (голов. ред.) та ін. – Запоріжжя, 2006. – Вип. 40. – С. 457–461.

БЕЗЗУБКІНА О.О.

ПРОБЛЕМИ ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ

Що ж це таке “обдарованість” і як вона виявляється в зовсім маленькій дитині? Що примушує батьків побачити в малюку таланти і потім шукати підтвердження свого відкриття у фахівців? Найбільш частий прояв обдарованості – це рання мова й великий словниковий запас. Разом із цим відзначається надзвичайна уважність (“Вона все помічає!”), невгамовна цікавість (“Куди вона тільки не влізе!”) і відмінна пам’ять (“Вона після двох разів усі казки слово в слово повторює”).

Хоча такі ранні прояви обдарованості зазвичай означають видатні інтелектуальні здібності, зовсім не всі обдаровані діти змалку вражають батьків своїми талантами. Так, Ньютон, Дарвін, П’єр Кюрі, Лобачевський славилися в школі бездарними. Ейнштейн в студентські роки вважали нездібним у математиці. Шаляпіна в молодості не взяли в хор, а Сурикову відмовили в прийомі в Академію мистецтв, причому її інспектор обурено заявив: “За такі малюнки вам навіть біля Академії треба заборонити ходити!”.

Проте відомо й інше: немало видатних людей у різних галузях діяльності були в дитинстві рано дорослими. Дуже рано може заявити про себе не тільки спеціальний талант у галузі мистецтва (наприклад, у Римського-Корсакова, Рафаеля, Репніна, Серова, Сурикова і деяких інших), а й власне розумова обдарованість.

Які ж найбільш загальні риси властиві обдарованим дітям? Обдарованість в основному визначається трьома взаємопов’язаними параметрами: